

*ในบทความชิ้นนี้แต่เดิมแบ่งออกเป็นสามทฤษฎีที่ว่า
ด้วยสังคมนิยม และ สังคมระยะผ่านกับประเทศที่เกิดการปฏิวัติ
สังคมนิยมในเอเชีย แต่นำมาลงในวารสารนี้เฉพาะส่วนแรกเท่านั้น

บททดลองเสนอ

:ทฤษฎีว่าด้วยสังคมนิยม*

ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พรชัย กุ่มทวีพร

นักศึกษามหาวิทยาลัย ภาควิชาปรัชญา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อรัมภกา

ในฐานะแห่งวิทยาการนั้น ไม่สมควรที่จะเป็นเพียงความ

ผลิตผลิตที่มีลักษณะอันเห็นแก่ตัว

และสำหรับท่านทั้งหลาย ผู้ซึ่งประสบโศกนาฏอัน

ประเสริฐ เพียงพอที่จะสามารถอุทิศตนให้กับ

งานแห่งวิทยาการนั้น

(เขา) ควรจะเป็นปฐมนที่ประยูกต์ใช้ความรู้ของเขา

ในกิจการบริการอันอำนวยประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ

คาร์ล มาร์กซ์

หากกล่าวข้างต้น เป็นลักษณะอันพึงประสงค์แห่ง
วิทยาการ (science) แล้วผู้เขียนก็ขอเสนอผลงานชิ้นเล็ก ๆ อัน
คิดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์กับท่านผู้อ่านที่สนใจในการบุกเบิก
ค้นคว้าในวิทยาการจากแง่มุมในการมองปัญหาแง่มุมหนึ่ง ซึ่ง
ผู้เขียนได้ตั้งใจค้นคว้า และนำเสนอเนื่องในโอกาส ครอบรอบแห่ง
อัฐยกรรมของผู้ที่นิพนธ์ข้อความข้างต้นนี้ นั่นก็คือ คาร์ล มาร์กซ์
นั่นเอง

เมื่อปี 1848 มาร์กซ์ได้นิพนธ์ในงาน “คำประกาศแห่ง
ชาวคอมมิวนิสต์” ว่า “ปีศาจคนหนึ่งกำลังหลอกลอนยุโรป นั่นก็
คือ ปีศาจแห่งลัทธิคอมมิวนิสต์ พลังอำนาจทั้งหลายทั้งมวลของ
ยุโรปเก่าได้ผนึกกันเข้าเป็นพันธมิตรอันศักดิ์สิทธิ์ นับแต่องค์สันตะ-
ปาปาและพระเจ้าซาร์ เมตเตรนิชและกีโซต์ พรรคพวกกิลล์ฝรั่งเศส
และตำรวจลับเยอรมัน เพื่อที่จะกำจัดปีศาจคนนี้” ต่อมาภาย
หลังจากอัฐยกรรมของมาร์กซ์ 34 ปี นามธรรมของปีศาจ

ที่หลอกหลอนยุโรปก็ได้ถูกทำให้เป็นรูปธรรมเป็นครั้งแรก คือ การปฏิวัติรัสเซียในปี 1917 ด้วยลักษณะปฏิปท (paradox) แห่งประวัติศาสตร์ที่นอกเหนือเจตนาของมนุษย์ รัฐสังคมนิยม แทนที่จะก่อกำเนิดในประเทศที่พลังการผลิตก้าวหน้าที่สุด การณ์กลับกลายเป็นว่า รัฐสังคมนิยมได้ก่อกำเนิดขึ้นในประเทศที่ล้าหลังและด้วยลักษณะเฉพาะอันเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนา (Asiatic และ Despotism) ได้สร้างปรากฏการณ์อันใหม่ที่ได้ถูกถ่ายทอดไปสู่รัฐสังคมนิยมต่าง ๆ ที่เกิดตามมาในภายหลัง เมื่อสภาวะ-การณ์ภายนอกได้คลี่คลายขยายตัวต่อไป ปรากฏการณ์อันนี้ก็ได้รับการสังเกตและทวีความซับซ้อนมากขึ้น ๆ จนกระทั่งเริ่มมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับ ปรากฏการณ์อันนี้เป็นลักษณะเฉพาะหรือทั่วไปที่หลีกเลี่ยงมิได้ การตั้งคำถามได้ก้าวข้ามไปจนถึงทฤษฎีรากฐานแห่งกำเนิดของปรากฏการณ์นั้น (เช่น คจิลาส และ โคลา-โคสกี ส่วนในสังคมไทยก็มี ปรีดี บุญซื่อ และปรีชา เปี่ยมพงศ์-สานต์) เน้นอนมันเป็นปัญหาที่ลึกซึ้ง เป็นปัญหาที่ต้องการคำตอบและคำอธิบาย นั่นก็คือ ปรากฏการณ์แห่งสังคมนิยมผ่าน

ดังนั้น สิ่งที่ผู้เขียนพยายามกระทำก็คือ การแสวงหาคำตอบ คำอธิบาย ปรากฏการณ์อันนี้จากแง่มุมในการมองอันหนึ่ง โดยใช้การทาบวัดกับแนวความคิดสังคมนิยมแบบคลาสสิกของมาร์กซ์ ผู้เขียนมิได้คาดหมายว่าจะตอบปัญหาใดทั้งหมด หรือสมบูรณ์ แต่หากบทความชิ้นนี้มีประโยชน์ในการตอบปัญหานี้บ้างก็จะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ผู้เขียนก็พอใจแล้ว

เนื่องจากปัจจุบันได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถกเถียงถึงเรื่องปัญหาของประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ และแนวคิดสังคมนิยมในประเทศไทย โดยเฉพาะปัญหาทางด้านทฤษฎี และด้านปฏิบัติ ดังนั้นผู้เขียนจึงถือโอกาสเข้าร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนในปัญหาดังกล่าวด้วย บทความชิ้นนี้เป็นการเสนอแนวมองปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่จากจุดยืนของผู้ที่เห็นว่าระบบทุนนิยมในปัจจุบันได้ก่อปัญหาภัยกับมนุษยชาติ และสังคมนิยมที่เป็นประชาธิปไตยสามารถเป็นทางออกอีกทางหนึ่งที่ควรนำมาพิจารณา แม้จะมีการปฏิวัติสังคมนิยมในหลายประเทศแล้วเกิดปัญหา แต่นั่นก็มิได้หมายความว่าระบบทุนนิยมดีมีเสน่ห์ การวิพากษ์ประเทศที่อาจจะเรียกว่าสังคมนิยมจะต้องมีจุดยืนที่หนักแน่นชัดเจน มิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นการสนับสนุนความชอบธรรมในการดำรงอยู่ของระบบทุนนิยม ซึ่งนับเป็นท่าทีที่มีความสำคัญมาก การมีท่าทีดังกล่าวต้องได้มาจากแนวคิดทฤษฎีที่กระจ่างชัด และนี่คือ

บทความชิ้นนี้.

อนึ่งบทความชิ้นนี้แยก คำว่า ระบบสังคมนิยม ระบบคอมมิวนิสต์ และสังคมนิยมผ่านออกจากกัน ในความหมายดังนี้ คือ จากระบบทุนนิยมไปสู่สังคมนิยมมีช่วงระยะผ่าน (transitional period) อยู่ช่วงหนึ่ง และระบบสังคมนิยม เป็นขั้นตอนพื้นฐานที่นำไปสู่สังคมนิยมในระบบคอมมิวนิสต์.

1. ทฤษฎีว่าด้วยสังคมนิยม

แนวความคิดเกี่ยวกับสังคมนิยมของมาร์กซ์ได้กำเนิดขึ้นในฐานะที่เป็นปฏิภาวะ (antithesis) ของระบบทุนนิยมที่ดำรงอยู่ในยุโรปในศตวรรษที่ 19 ด้วยเงื่อนไขเช่นนี้เองที่ทำให้มาร์กซ์มิได้เขียนแนวความคิดเกี่ยวกับสังคมนิยมอย่างเป็นรายละเอียดรูปธรรม ซึ่งมาร์กซ์เองก็ได้อธิบายว่า “ระบบคอมมิวนิสต์นั้นสำหรับพวกเราไม่ใช่สิ่งที่สำเร็จรูป เป็นอุดมคติที่สภาพความเป็นจริง จะต้องปรับตัวของมัน เรากล่าวว่าระบบคอมมิวนิสต์ว่าเป็นกระแสดำเนินไหวที่แท้จริง ที่จะยกเลิกสภาพของสิ่งที่ดำรงอยู่สภาวะปัจจุบัน”⁽¹⁾ หรือที่ลูกชมเบอร์เกอร์ ได้กล่าวอย่างชัดเจนขึ้นว่า “หลักการมูลฐานของสังคมนิยมก็คือ ระบบสังคมนิยมมิใช่สังคมนิยมที่วาดภาพไว้ล่วงหน้าแล้ว จะต้องเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านหนทางต่าง ๆ ที่จินตนาการขึ้นเอง หากแต่สังคมนิยมเป็นเพียงแนวโน้มทางประวัติศาสตร์จากการต่อสู้ทางชนชั้นของชนกรรมาชีพในสังคมทุนนิยมที่กระทำต่อชนชั้นนายทุนที่ปกครอง”⁽²⁾ ดังนั้นสิ่งที่เราต้องศึกษาเพื่อที่จะเข้าใจแนวความคิดในเรื่องนี้ เราจะต้องเข้าใจปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขเสียก่อน คือระบบทุนนิยม การต่อสู้ทางชนชั้น และการปฏิวัติสังคมนิยม หลักการทั่วไปแห่งระบบสังคมนิยม. ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงแต่ละหัวข้อตามลำดับต่อไปนี้.

ระบบทุนนิยม

ผู้เขียนมีความเห็นว่าในทศวรรษปัจจุบันนี้ เมื่อเรากล่าวถึงระบบทุนนิยมเราจะต้องหมายความว่าระบบทุนนิยมโลก ซึ่งก็หมายความว่า ระบบทุนนิยมที่ได้ก่อกำเนิดขึ้นในศตวรรษที่ 16 ในยุโรปนั้น ประเทศที่เป็นทุนนิยมมิได้สถาปนาตัวเองขึ้นเป็นทุนนิยมภายในขอบเขตประเทศเดียวเท่านั้น หากแต่

(1) Karl Marx and Fredrick Engels, *The German Ideology*, ed. and intro. C.J. Arthur (London, 1970), p.56-7

(2) อ้างจาก สุวินัย ภรณวลัย, “บทนำ”, ประวัติศาสตร์ขบวนการความคิดสังคมนิยมโดยสังเขป : ทฤษฎีปฏิบัติ การมวลชนของ โรซ่า ลุกเซมเบอร์เกอร์ (กองบรรณาธิการ ปาจารย์สาร, 2525), (ไม่มีเลขหน้า)

ได้สถาปนาตัวเองขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลก ที่ค่อย ๆ คลี่คลายตัวของมันตามพลังการผลิตที่เพิ่มมากขึ้น การคลี่คลายของทุนนิยมโลกได้เปลี่ยนผ่านจาก ยุคก่อกำเนิดของทุนนิยม (ทุนการค้า Merchantilism) มาสู่ยุคเสรีนิยม และยุคแห่งการผูกขาด (จักรวรรดินิยม) ที่ทำให้เกิดประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง และประเทศทุนนิยมส่วนรอบข้างที่ถูกดึงเข้ามาสู่ระบบทุนนิยม โดยการกระตุ้นของและถูกควบคุมจิตใจจากการพัฒนาโดยประเทศทุนนิยมศูนย์กลาง และด้วยการอธิบายเช่นนี้เท่านั้นที่ทำให้เห็นว่าประเทศด้อยพัฒนา (ทุนนิยมส่วนรอบข้าง) มิใช่เป็นเพราะการพัฒนาที่ล่าช้า แต่เป็นเพราะเป็นเงื่อนไขแห่งการดำรงอยู่ของทุนนิยมศูนย์กลาง ดังนั้นแนวความคิดที่จะเร่งพัฒนาประเทศให้เหมือนทุนนิยมศูนย์กลางทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องที่ช่างไร้สาระลึนดี ซึ่งในรายละเอียดของเรื่องนี้พอสรุปได้คร่าว ๆ ดังนี้ คือ

การด้อยพัฒนาของประเทศทุนนิยมส่วนรอบข้าง ซึ่งก่อนการถูกดึงให้ขึ้นต่อระบบทุนนิยมโลกที่แบ่งเป็น 2 ขั้วอย่างสมบูรณ์นั้น ประเทศด้อยพัฒนาจะมีระบบเศรษฐกิจแบบธรรมชาติ (natural economy-ตามศัพท์ของเลนิน) อันประกอบด้วยชุมชนหมู่บ้านที่สามารถทำการผลิตและเลี้ยงตนเองได้ แต่ละหน่วยของการผลิตมีกิจกรรมด้านเศรษฐกิจที่มีระบบการใช้วัตถุดิบ และการเตรียมวัตถุดิบสำหรับการบริโภคอย่างค่อนข้างที่จะมีลักษณะเป็นแบบพึ่งตนเองได้ (self-sufficient)⁽³⁾

ในงานนิพนธ์ของมาร์กซ์ ได้กล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจธรรมชาติมีพลวัตรที่จะพัฒนาไปสู่ระบบการจัดสรรการผลิตแบบทุนนิยม เช่น วัฏจักรของการผลิตการหมุนเวียน (circulation) การแพร่กระจายของสินค้า ทั้ง 3 ลักษณะนี้เกิดขึ้นได้ เพราะมีพื้นฐานดังต่อไปนี้คือ

- 1) มีลักษณะกรรมสิทธิ์เอกชนอย่างสมบูรณ์
- 2) มีกระบวนการแบ่งแยกแรงงาน ทุน และที่ดิน
- 3) มีการวิเคราะห์ได้ในระดับต่าง ๆ และมีการผลิตกำไรจากทุน
- 4) มีการเช่าที่ดิน
- 5) มีกระบวนการแบ่งแยกแรงงานทางสังคม

- 6) มีกระบวนการแลกเปลี่ยนสินค้า
- 7) มีการแข่งขันด้านการตลาด

การพัฒนาทุนนิยมไม่จำเป็นที่จะต้องผ่านทุกขั้นตอนตามที่กล่าวมา แต่จะเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ภายใต้พลังผลักดันที่แตกต่างกัน⁽⁴⁾

ระบบเศรษฐกิจแบบธรรมชาติได้แปรผันไปสู่กระบวนการแบ่งแยกแรงงานทางสังคม โดยเฉพาะกระบวนการแยกแรงงานออกจากที่ดิน ซึ่งในที่สุดนำไปสู่การแบ่งแยกแรงงานทางสังคม ซึ่งก็เกิดขึ้นจากลักษณะของการจัดสรรในด้านการผลิตเพื่อตลาด (commodity production) ในแง่ที่ว่า การผลิตนั้นมีขึ้นเป็นการผลิตสำหรับความต้องการ แต่เป็นการผลิตที่จะสร้างมูลค่าแลกเปลี่ยน การเติบโตของกระบวนการผลิตที่กล่าวมานี้ เกิดขึ้นก่อนลักษณะอาณานิคม แต่อยู่ภายในขอบเขตที่จำกัด ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงอย่างมากมาขมมหาศาล จากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบอาณานิคมที่มีวัตถุประสงค์ 4 อย่าง.

1) การขุดรื้อวัตถุดิบเพื่ออุตสาหกรรม และผลิตผลอาหารที่จำเป็นของการส่งออก ที่ซึ่งระบบการผลิตแบบอาณานิคม ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตที่ขยายตัวออกไปของศูนย์ทุน ที่อยู่ในส่วนศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก.

2) การสงวนไว้ซึ่งตลาดของท้องถิ่นสำหรับสินค้าสำเร็จรูปที่ส่งออกจากศูนย์ทุนนิยมและการปกป้องตลาดของศูนย์ทุนนิยม เพื่อพิทักษ์ผู้ผลิตในประเทศศูนย์ทุนนิยม ที่ต่อต้านการแข่งขันจากผู้ผลิตในอาณานิคมที่ต้นทุนต่ำกว่า โดยการควบคุมตลาดของท้องถิ่น.

3) กระบวนการแบ่งแยกแรงงานภายในประเทศอาณานิคม โดยการใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และ ความต้องการการผลิตที่จัดระเบียบอย่างเข้มงวด เพื่อการส่งออก.

4) ลักษณะการพึ่งพาแบบอาณานิคมได้ถูกรักษาไว้โดยกำลังของรัฐด้วยการใช้ความรุนแรง และ ด้วยวิธีการควบคุมเงินตรา - ภาษีอากร, สินค้าและถูกทับถมมากขึ้น โดยระบบผูกขาด

(3) Martin J. Nurray, *The Development of Capitalism in Colonial Indochina (1870-1940)*, (University of California Press, 1980), ส่วนที่เป็นคำนำทั้งหมด.

(4) Karl Marx, *Grundrisse*, Martin Nicolaus, Trans., (Penguin Books, 1977), 259-261, 266-267, 295-310, 459-464, 471-475.

(5) Martin J. Nurray, *op. cit.*, ดูคำนำ และ Resnick Stephen, "The Second Path to Capitalism : A Model of Internal Development", *Journal of Contemporary Asia* 3, 2(1973), p. 136 และใน Warren, Bill, *Imperialism : Pioneer of Capitalism*, (Verso, 1982), p. 139-152

แบบอาณานิคมเหนือสิ่งอื่นพึงปรารถนา คือ ที่ดิน แรงงาน และ ทุน.

อย่างไรก็ตาม มันไม่น่าแปลกใจเลยที่เราจะเข้าใจว่า ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะเศรษฐกิจแบบอาณานิคม ที่อยู่ในช่วงระหว่าง 1870 – 1940 ในภูมิภาคเอเชีย และเอเชียอาคเนย์⁽⁵⁾ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการของระบบทุนนิยมเอง ซึ่งก่อนที่จะไปกล่าวถึงเรื่องนั้น เราอาจสรุปลักษณะของประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน ซึ่งทออดสกีได้นิพนธ์ไว้อย่างแหลมคมว่า “กฎแห่งประวัติศาสตร์ มิได้มีสิ่งใดเลยที่เป็นลักษณะร่วมกับแนวคิดทฤษฎีทุนนิยมที่เคร่งครัดนัก ลักษณะอันไม่สม่ำเสมอที่ซึ่งเป็นกฎทั่วไปที่สุดของกระบวนการประวัติศาสตร์ ได้เปิดเผยตัวของมันออกอย่างแหลมคมที่สุด และซับซ้อนที่สุดในชะตากรรมของประเทศด้อยพัฒนาล้าหลัง ภายใต้แรงบีบอัดของความจำเป็นจากภายนอก วัฒนธรรมของประเทศด้อยพัฒนาล้าหลังเหล่านี้ ถูกบังคับให้จำต้องก้าวกระโดด และจากกฎสากลแห่งลักษณะอันไม่สม่ำเสมอนี้เองที่ชักนำไปสู่กฎอีกอันหนึ่ง ซึ่งยังขาดชื่อเรียกขานที่ดีกว่านี้ เราจึงอาจจะเรียกว่า กฎว่าด้วยการพัฒนาอย่างเร่งร้อน ซึ่งเราหมายรวมถึง การรวมเข้าด้วยกันของการพัฒนาที่มีขั้นตอนแตกต่างกัน การรวมกันของชั้นที่แยกขาดจากกัน การผสมกันของรูปแบบที่เก่าล้าสมัยกับรูปแบบที่ใหม่กว่า.....”⁽⁶⁾ ซึ่งได้สะท้อนอย่างแหลมคมถึงพัฒนาการของระบบทุนนิยมโลกในปัจจุบัน ที่ผสมผสานกันระหว่างส่วนที่ก้าวหน้าที่สุด และล้าหลังที่สุดไว้ด้วยกันภายในระบบสังคม ประเทศ และระดับโลกของระบบทุนนิยม. และนี่เองที่เป็นรากเหง้าแห่งปัญหาของการด้อยพัฒนา และเป็นรากเหง้าของระบบสังคมนิยม ซึ่งเป็น (ในด้านหนึ่ง) อุดมการที่ปฏิเสธจักรวรรดินิยมที่เป็นส่วนหนึ่งของทุนนิยม (เลนิน)

ลักษณะแห่งความด้อยพัฒนาทางด้านการเศรษฐกิจได้นำไปสู่ความด้อยพัฒนาในด้านการเมือง กล่าวคือ ความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ในประเทศศูนย์กลางได้ส่งออกไปสะสมไว้ในประเทศส่วนรอบข้าง (บริวารหรืออาณานิคม) ที่ทำให้ด้านหนึ่งในประเทศทุนนิยมศูนย์กลางสามารถมีลักษณะการเมืองแบบประชาธิปไตยแบบพรรคพวกได้ แต่ในด้านกลับ เพราะความขัดแย้งที่ดำรงอยู่อย่างหนาแน่นในประเทศส่วนรอบข้าง ทำให้ลักษณะการเมืองเป็นแบบ

เผด็จการเพื่อควบคุมความขัดแย้งที่ดำรงอยู่นั่นเอง ในด้านหนึ่งก็เพื่อการดำรงอยู่ของมันเป็นเอง แต่อีกด้านหนึ่งก็สนับสนุนการยึดอายุของทุนนิยมโลกออกไปอีก.

การต่อสู้ทางชนชั้นและการปฏิวัติสังคมนิยม

การต่อสู้ทางชนชั้นดำรงอยู่อย่างหนาแน่น และแหลมคมในประเทศทุนนิยมส่วนรอบข้าง กล่าวให้ชัดเจนคือประเทศโลกที่ 3 นั่นเอง ความขัดแย้งและการต่อสู้ทางชนชั้นนำไปสู่การปฏิวัติสังคมนิยม แต่เนื่องจากลักษณะของระบบทุนนิยมโลกที่ทำให้การปฏิวัติสังคมนิยมไม่สามารถจำกัดขอบเขตของมันภายในระดับประเทศได้อีกต่อไป ดังนั้นขอบเขตของการปฏิวัติสังคมนิยมจึงต้องเป็นระดับสากล และหากเกิดการปฏิวัติขึ้นในประเทศโลกที่ 3 ที่อยู่ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการ การปฏิวัตินั้นอาจจะล้มเหลว หรือถ้าชนะก็ไม่สามารถหยุดยั้งเพียงการปฏิวัติประชาธิปไตยแบบพรรคพวกได้ แต่จะก้าวข้ามไปสู่การปฏิวัติสังคมนิยมที่นำโดยชนชั้นกรรมาชีพ โดยมีพันธมิตร คือชาวนา และนายทุนน้อยเท่านั้น ซึ่งทออดสกีเรียกว่าเป็นการปฏิวัติถาวร การปฏิวัติถาวรมีความหมายใน 2 ระดับ คือ การเปลี่ยนผ่านจาก “การปฏิวัติประชาธิปไตย” ไปสู่ “การปฏิวัติสังคมนิยม” เกิดขึ้นโดยปราศจากขาดช่วง (ก็คือต่อเนื่องกัน) และ กระบวนการของการปฏิวัติในขอบเขตประชาธิปไตยหนึ่งจะต้องผนวกเข้าอย่างต่อเนื่องกับการขยายตัวของกระบวนการในระดับสากล⁽⁷⁾ ซึ่งมีมิใช่เป็นทฤษฎีที่เพียงแต่สวยหรู หากแต่รูปธรรมประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นก็เป็นเช่นนั้น (ดังตัวอย่างที่จะกล่าวถึงต่อไป) ดังนั้นการปรำเพื่อแสวงหาประชาธิปไตยโดยปราศจากความเข้าใจความเป็นจริงในข้อนี้หรือ การเผ่าคั่นหานายทุนชาติ เพื่อทำการปฏิวัติประชาธิปไตยแบบพรรคพวกก็ล้วนแต่เป็นเรื่องเหลวไหลอย่างบริสุทธิ์พอ ๆ กัน.

แต่ทว่าการปฏิวัติสังคมนิยมเกิดขึ้นได้ในประเทศโลกที่ 3 นั้น มิใช่เกิดจากความขัดแย้งที่พัฒนามาถึงขั้นสูงสุดของการต่อสู้ทางชนชั้นที่เป็นผลสะท้อนของการพัฒนาไปของระบบทุนนิยมในประเทศโลกที่ 3 ที่ถึงขั้นสูงสุด ดังที่ทออดสกีได้นิพนธ์ไว้ถึงการปฏิวัติรัสเซียว่า “การที่รัสเซียให้หนทางแห่งการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพ มิใช่เพราะว่าเศรษฐกิจของรัสเซียเป็นประเทศ

(6) Leon Trotsky, *The History of the Russian Revolution*, Eastman, Max, trans., (Pluto Press, 1979), p. 27

(7) Ernest Mandel, *Revolutionary Marxism Today*, ed. and intro. Jon Rothchild, (New Left Books, 1979)

(8) Leon Trotsky, *The Revolution Betrayed : What is the Soviet Union and Where Is It Going?*, 5 th edn. (New York, 1972) p. 5

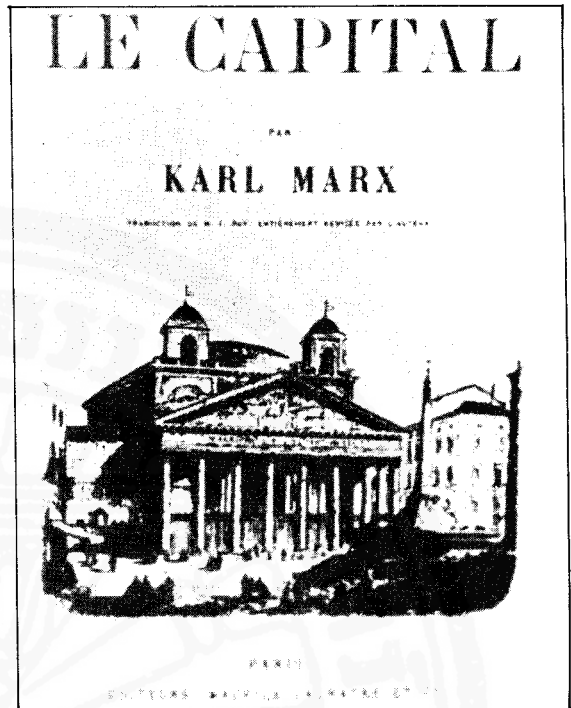
แรกที่สูงงอมเพื่อที่จะเปลี่ยนผ่านเป็นระบบสังคมนิยม แต่ทว่าเป็นเพราะรัสเซียไม่สามารถจะพัฒนาต่อไปได้บนพื้นฐานของระบบทุนนิยม การทำให้ปัจจัยในการผลิตเป็นของสังคมได้กลายเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการนำประเทศรัสเซียให้พ้นจากอนาธิปไตย⁽⁹⁾ ดังนั้นเมื่อเกิดการปฏิวัติบนเงื่อนไขทางวัตถุที่ไม่พร้อมสำหรับการก้าวข้ามไปสู่สังคมนิยม จึงทำให้ประเทศที่เกิดการปฏิวัติไม่สามารถบรรลุระบบสังคมนิยมแต่หลุดพ้นจากแอกอาณานิคมแบบทุนนิยมไปแล้ว ซึ่งเราเรียกว่า ประเทศที่อยู่ในสังคมนิยมผ่าน (country in the transitional state) ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนที่ 2 โดยละเอียดอีกครั้ง.

นิคมแบบทุนนิยมไปแล้ว ซึ่งเราเรียกว่า ประเทศที่อยู่ในสังคมนิยมผ่าน (country in the transitional state) ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนที่ 2 โดยละเอียดอีกครั้ง.

หลักการทั่วไปแห่งระบบสังคมนิยม.

เมื่อมาร์กซ์พิจารณาทั้งระบบศักดินาและระบบทุนนิยม เขาได้ชี้ให้เห็นอย่างเป็นระบบต่อเนื่องว่า ความขัดแย้งภายในเป็นสิ่งที่ต้องดำรงอยู่และขยายตัวภายในระบบเศรษฐกิจดังกล่าว นี่มีใจหายความเช่นเดียวกับที่ โจเซฟ สตาลิน และพวกคอมมิวนิสต์จีนได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับแนวทางการผลิตที่ว่า สังคมทั้งปวงจำเป็นต้องผ่านทุกขั้นตอนในทางตรง จากยุคคอมมิวนิสต์บุพกาลไปสู่ยุคทาส ยุคศักดินา ยุคทุนนิยมและยุคสังคมนิยม “สิ่งที่มาร์กซ์ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับระบบศักดินา มิได้หมายความว่าลงไปในแน่นอนว่า ระบบที่จะต้องเกิดขึ้นถัดจากศักดินาจำเป็นต้องเป็นทุนนิยมและต้องเป็นแบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันตกในช่วงศตวรรษที่ 17 และ 18⁽⁹⁾ ข้อนี้มันได้ว่าตรงกับสิ่งที่มาร์กซ์วิเคราะห์ระบบทุนนิยมสมัยใหม่ มาร์กซ์ได้วิเคราะห์ไว้อย่างหนักแน่นโดยแสดงให้เห็นว่า ความขัดแย้งภายในของระบบทุนนิยมจะทำลายตัวมันเอง มาร์กซ์ได้อธิบายไว้น้อยมากในประเด็นที่ว่าทุนนิยมจะต้องถูกแทนที่โดยสังคมนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน⁽¹⁰⁾ นี่อาจเป็นเหตุผลข้อหนึ่งที่ว่า ทำไมมาร์กซ์จึงแทบไม่ได้พยายามกำหนดลักษณะระบบสังคมนิยมแห่งอนาคตในลักษณะที่เป็นรายละเอียด ยกเว้นในส่วนที่เป็นแนวความคิดต่าง ๆ.

ยกตัวอย่างเช่น มาร์กซ์ได้อ้างอิงเป็นครั้งแรกเกี่ยว

กับรูปศัพท์ “เผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ” ไว้ในบทความชิ้นหนึ่ง ซึ่งต่อมาสามารถรวบรวมใหม่ได้หัวข้อ “การต่อสู้ทางชนชั้นในฝรั่งเศส ค.ศ. 1848 – 1850” มาร์กซ์ได้บันทึกไว้ว่า “...การประกาศความถาวรของการปฏิวัติเผด็จการทางชนชั้นแห่งชนกรรมาชีพว่า เป็นจุดช่วงผ่านที่จำเป็นยิ่ง ซึ่งเห็นการทำลายความแตกต่างทางชนชั้นทั่วไปให้สิ้นสุดลง การสิ้นสุดลงของความสัมพันธ์ทางการผลิตซึ่งวางรากฐานอยู่บนความแตกต่างทางชนชั้น ทั้งยังชี้ให้เห็นถึงการสิ้นสุดลงของความสัมพันธ์ทั้งปวงทางสังคม ซึ่งเป็นไปตามความสัมพันธ์ทางการผลิต ตลอดจนชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงความคิดทั้งปวงเหล่านี้ในลักษณะปฏิวัติ ซึ่งเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าว”⁽¹¹⁾

เมื่อเดือนเมษายน ปี ค.ศ. 1850 หนึ่งเดือนภายหลังที่มาร์กซ์ได้นิพนธ์บทความชิ้นนี้ ได้มีการนำเอาความคิดว่าด้วยเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพไปบรรจุไว้ในกติกาสภาของสมาคมนักปฏิวัติคอมมิวนิสต์สากล โดยประกาศ “จุดมุ่งหมายที่จะโค่นล้มชนชั้นอภิสิทธิ์ทั้งปวง และกำหนดให้ชนชั้นเหล่านี้ขึ้นต่อระบบเผด็จการกรรมาชีพ ทั้งนี้โดยอาศัยการดำรงรักษาการปฏิวัติถาวรอย่าง

(9) Micheal, Postan, “The Feudal Economy”, *New Left Review*, No 103, May-June 1977

(10) ชาวมาร์กซิสต์ เช่น Eric Hobsbawm, Ernest Mandel, Maurice Dobb, Rodney Hilton, Paul Sweezy, George Lefebure, Giuliano Procacci, ควรจะเห็นด้วยในวิธีการวิพากษ์วิจารณ์ที่ผู้เขียนได้ใช้ในบทความนี้ อ่านตัวอย่าง เช่น *The Transition from Feudalism to Capitalism*, Hilton, Rodney (ed), (London, 1979)

(11) Karl Marx, *The Class Struggles in France*, (Noscov 1952), p. 117

สืบเนื่องต่อไปตราจนบรรลุสิทธิคอมมิวนิสต์ อันนับได้ว่า จักเป็นรูปการจัดตั้งสุดท้ายแห่งครอบครัวสังคมมนุษยชาติ”⁽¹²⁾

ในช่วงนั้น เนื้อหาสาระสำคัญของทัศนะว่าด้วยเผด็จการชนกรรมาชีพตามความคิดของมาร์กซ์และเอนเกลส์ได้รับการแสดงออกอย่างถนัดใน คำประกาศแห่งชาวคอมมิวนิสต์ อันเป็นงานซึ่งท่านทั้งสองได้นิพนธ์ไว้ก่อนหน้านั้น 2 ปี

“ก้าวแรกของการปฏิวัติชนชั้นคนงานคือการยกฐานะชนกรรมาชีพขึ้นสู่การเป็นชนชั้นปกครอง จนได้รับชัยชนะจากสงครามประชาธิปไตย”

“ชนกรรมาชีพ จักต้องอาศัยความเหนือกว่าทางการเมืองไปช่วงชิงทุนทั้งปวงจากชนชั้นนายทุนตามลำดับขั้น รวมศูนย์ปัจจัยการผลิตทั้งปวงให้ตกอยู่ในมือของรัฐ⁽¹³⁾ นั่นคือตกอยู่ในมือของชนกรรมาชีพ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเป็นชนชั้นปกครอง และจักต้องเพิ่มขยายพลังการผลิตทั้งปวงอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้”

มาร์กซ์ และเอนเกลส์ได้วางเค้าโครงหลักมาตรการต่าง ๆ ในลักษณะกว้าง ๆ ทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งที่ชนกรรมาชีพจักต้องดำเนินการเพื่อบรรลุผล⁽¹⁴⁾

1) ยกเลิกที่ดินที่เป็นทรัพย์สิน ตลอดจนการเก็บค่าเช่าที่ดินทั้งปวง เพื่อนำมาใช้เพื่อจุดมุ่งหมายที่เป็นสาธารณะประโยชน์ต่อไป.

2) เก็บภาษีรายได้ในอัตราก้าวหน้าอย่างเต็มที่ หรือในลักษณะที่มิลาคับขั้น.

3) ยกเลิกสิทธิทั้งปวงในการสืบทอดมรดก.

4) ยึดทรัพย์สินของผู้อพยพไปอยู่นอกประเทศ และพวกกบฏทั้งปวง.

5) รวมศูนย์สินเชื่อให้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ โดยอาศัยวิธีการในแบบที่มีธนาคารแห่งชาติขึ้น โดยใช้ทุนของรัฐ และรัฐเป็นผู้ดำเนินการผูกขาดผู้เดียว.

6) รวมศูนย์ปัจจัยการผลิตคมนาคมขนส่งให้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ.

7) ขยายโรงงานและเครื่องมือการผลิตโดยรัฐเป็นเจ้าของ แปรที่รกร้างว่างเปล่าให้มีการเพาะปลูก และปรับปรุงผืนดินทั่วไปให้สอดคล้องกับโครงการเบ็ดเสร็จร่วมกัน.

8) ให้มีความรับผิดชอบความเสียหายต่อแรงงานอย่างเท่าเทียมกัน ให้มีการจัดตั้งกองกำลังอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเกษตรกรรม.

9) ประสานเกษตรกรรมร่วมกับอุตสาหกรรมแบบหัตถกรรม (ค่อย ๆ ยกเลิกความแตกต่างกันระหว่างเมืองกับชนบททีละขั้น โดยการแบ่งประชากรออกทั่วประเทศในอัตราเท่าเทียมกันยิ่งขึ้น.)

10) ให้การศึกษาอย่างไม่คิดมูลค่าแก่เยาวชนทั้งปวงในโรงเรียนของรัฐ ยกเลิกโรงงานที่เกณฑ์แรงงานเด็ก ดังที่เป็นอยู่ในรูปการปัจจุบัน ประสานการให้การศึกษาเข้ากับการผลิตอุตสาหกรรม ฯลฯ.

ในนิพนธ์ชิ้นเดียวกันนี้ มาร์กซ์และเอนเกลส์ได้อธิบายถึงจุดหมาย และผลลัพธ์อันปลายแห่งการปกครองของชนกรรมาชีพดังนี้

“ในช่วงแห่งพัฒนาการ เมื่อใดที่ความแตกต่างของชนชั้นหมดสิ้นลง และการผลิตทั้งปวงรวมศูนย์ภายในประชาชาติทั้งหมดแล้ว อำนาจทางสาธารณะจะหมดบทบาทลักษณะทางการเมืองของมัน คำว่าอำนาจทางการเมือง ซึ่งเรียกได้อย่างเหมาะสมเช่นนั้น เป็นเพียงอำนาจจัดตั้งของชนชั้นหนึ่งที่ใช้กดขี่อีกชนชั้นหนึ่ง ในช่วงที่มีการต่อสู้แข่งขันกับชนชั้นนายทุน หากว่าชนกรรมาชีพจักต้องถูกบังคับโดยสถานการณ์ แวดล้อมให้จัดตั้งขึ้นเป็นชนชั้นหนึ่ง และหากว่าอาศัยหนทางการปฏิวัติไปสถาปนาตนเองเป็นชนชั้นปกครองได้สำเร็จด้วยวิธีการดังกล่าว จึงสามารถวาดลัทธิสภาพการผลิตแบบเกาลังได้ด้วยกำลัง เมื่อนั้น ชนกรรมาชีพก็จักสามารถวาดลัทธิสภาพการดำรงอยู่แห่งการเป็นปฏิปักษ์ทางชนชั้นตลอดจนชนชั้นต่าง ๆ ให้หมดสิ้น ด้วยเหตุนี้ชนกรรมาชีพจึงจักสามารถยกเลิกฐานะที่เหนือกว่าของคนในทางชนชั้นได้”⁽¹⁵⁾

(12) อ้างใน Bellis, Paul, *Marxism and the USSR.*, (London, 1979), p. 237, (footnote)

(13) Karl Marx, and Frederick, Engels, *The Manifesto of the Communist Party*, A.J.P. Taylor (intro), (1967)

p. 104

(14) Ibid. p. 104-5

(15) Ibid., p. 105 จะสังเกตได้ว่าในบทความของ คำประกาศฯ นี้ ผู้เขียนได้ใช้ศัพท์ “การปกครองโดยชนกรรมาชีพ” ไม่ใช่ “เผด็จการโดยชนกรรมาชีพ” แต่มาร์กซ์ได้อ้างว่า ความหมายระหว่างแนวความคิดของเผด็จการโดยชนกรรมาชีพในบทความว่าด้วย ความขัดแย้งทางชนชั้นในฝรั่งเศส ไม่แตกต่างกับแนวความคิด “การปกครองโดยชนกรรมาชีพ” ในคำประกาศแห่งชาวคอมมิวนิสต์.

ในที่นี้ผู้เขียนได้นั้นจุดหนักที่คำว่า “สังคมคอมมิวนิสต์” ดังที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ เป็นเพียงแค่สังคมช่วงผ่าน อันเป็นช่วงที่ชนชั้นคนงานเมื่อยึดอำนาจทางการเมืองได้จักใช้อำนาจรัฐแบ่งปัจจัยการผลิตให้เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวม มาร์กซ์เห็นว่าสิ่งที่สำคัญสุดยอดคือ “การยกระดับฐานะชนกรรมาชีพไปสู่การเป็นชนชั้นปกครอง”

ในจดหมายที่มาร์กซ์เขียนไปถึง เอเคอร์เมียร์ (5 มีนาคม 1852) เขาได้สรุปความเห็นของเขาด้วยเผด็จการชนกรรมาชีพ ตลอดจนปฏิเสธเกียรติคุณที่ว่า เขาเป็นผู้ค้นพบชนชั้น และการต่อสู้ทางชนชั้นเขาได้กล่าวไว้ดังนี้

“คุณูปการใหญ่ ๆ ที่ข้าพเจ้านำมาแสดงไว้มีดังนี้

1) การดำรงอยู่ของชนชั้น ผูกพัน อยู่กับระยะขั้นตอนประวัติศาสตร์ที่แน่นอนในขั้นพัฒนาการของการผลิต.

2) การต่อสู้ทางชนชั้นจักต้องไปสู่ รูปการปกครองเผด็จการชนกรรมาชีพ.

3) เผด็จการดังกล่าวโดยตัวของมันเอง จะก่อรูปเป็นขั้นตอนระยะผ่านไปสู่การสูญสลายของชนชั้นทั้งปวง และนำไปสู่สังคมไร้ชนชั้น”⁽¹⁶⁾

ในสังคมคอมมิวนิสต์ ที่เป็นช่วงผ่านเช่นนี้ รัฐมีบทบาทอย่างไร? ชนชั้นปกครองใหม่จะยังดำรงและแปรตนเองไปเป็นชนชั้นขูดรีดใหม่หรือไม่ เมื่อขึ้นมาควบคุมรัฐ อาทิเช่นระบบรัฐการ (bureaucracy) ในส่วนที่สัมพันธ์กับเผด็จการชนชั้นคนงานในยุคใกล้.

ในงานนิพนธ์ Critique of Hegel's Philosophy of Right มาร์กซ์ได้มองเห็นว่าระบบรัฐการของรัฐเยอรมันเป็นเพียงการปฏิสนธิใหม่ทางสถาบันที่มีความคิดแปลกแยกทางการเมือง (“the institutional incarnation of political alienation”)⁽¹⁷⁾

กล่าวสำหรับมาร์กซ์ เขาเห็นว่าระบบรัฐการเป็นปัญหาใจกลางในอันที่จะต้องเข้าใจรูปแบบใหม่ ทั้งนี้เพราะระบบรัฐการเป็นรูปการแสดงออกทางการเมืองของการแบ่งแยกแรงงาน ซึ่ง

ต้องนำมาอธิบายไม่เพียงแต่ในแง่ประวัติศาสตร์ หรือ functional เท่านั้น แต่ยังต้องอธิบายในรูปแง่โครงสร้างด้วย ในงานนิพนธ์ **รูปการจิตสำนึกเยอรมัน** (1846) มาร์กซ์ได้เสนอความคิดว่าแม้รัฐจะแบ่งเป็นองค์เอกภาพ (entity) ที่อยู่อิสระต่างหาก รัฐก็หาใช้อันใดไม่ หากเป็นเพียงรูปการจัดตั้งซึ่งชนชั้นนายทุนจำเป็นต้องนำมาใช้ เพื่อประกันร่วมกันต่อทรัพย์สินและผลประโยชน์ของพวกเขา⁽¹⁸⁾ ในงานนิพนธ์ **คำประกาศฯ** (1848) เขาได้ตีความอำนาจทางการเมืองว่า “เป็นเพียงอำนาจทางรูปการจัดตั้งของชนชั้นหนึ่งที่ใช้กดขี่อีกชนชั้นหนึ่ง”⁽¹⁹⁾

ในงาน **พิเคราะห์หลักนโยบายโกธา** (1875) เขาได้วิพากษ์ลักษณะต้นเงินของความคิดแบบสังคมนิยมที่มองไม่เห็น ว่า สังคมที่ดำรงอยู่เป็นหลักพื้นฐานของรัฐที่ดำรงอยู่ ทั้งยังวิพากษ์อีกว่า พวกนี้ไม่เข้าใจว่ารัฐใช้ “องค์เอกภาพอิสระที่เป็นเจ้าของฐานอำนาจของตนทางปัญหาการ จริยธรรม และการปลดปล่อย”⁽²⁰⁾ ในงานนิพนธ์ต่าง ๆ ของมาร์กซ์เขาได้ยืนยันความเห็นของคนอย่างเสมอต้นเสมอปลายว่า รัฐเป็นรูปองค์การจัดตั้งแบบกาฝากที่อาศัยโครงสร้างทางชนชั้น และแบบวิถีการผลิตซึ่งกำหนดโครงสร้างนั้น ๆ.

แม้แต่ในงานเช่น **รูปการจิตสำนึกเยอรมัน** มาร์กซ์ดูราวกับจะถือว่ารัฐมีเอกรัฐอิสระต่างหากของตน แต่ที่จริงเขาได้ยืนยันว่าลักษณะอิสระเช่นนั้น เป็นเพียงภาพมายาเพื่อฝัน⁽²¹⁾

ในช่วงที่มีการยึดอำนาจโดยชนกรรมาชีพ ภาระหน้าที่ของรัฐใน “ระยะแรกสุดของสังคมนิยม” คือ การเข้าควบคุมการผลิตสินค้า ปัจจัยการคมนาคมขนส่งและอื่น ๆ ในงานนิพนธ์ **สงครามกลางเมืองในฝรั่งเศส** (1871) อันเป็นผลงานชิ้นสำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งเกี่ยวกับที่พรรณของมาร์กซ์ว่าด้วยรูปลักษณะของอำนาจการเมืองในยุคใกล้ มาร์กซ์ได้เสนอว่า เป็นสิ่งเป็นไปได้ที่จะต้องมีตำแหน่งหน้าที่ทางการบริหารทั้งปวง (ผู้ปฏิบัติงานตำรวจ และหน้าที่อื่น ๆ) จักต้องมาโดยการเลือกตั้ง และยังคงกล่าวอีกว่าผู้ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ จักต้องมีความรับผิดชอบอย่าง

(16) Karl Marx and Frederick, Engels, **Selected Correspondences**, (Mosco, 1975) p. 64, cited in Pual Bellis, op. cit, p. 6

(17) Cited by Avineri, Slomo, “Bureacracy : the Imaginary Universality”, **The Social and Political Thought of Karl Marx**, (Cambridge, 1968), p. 49

(18) Karl Marx and Engels, Frederick, **The German Ideology**, C.J. Arthur (intro.) (London, 1970)

(19) Karl Marx and Engels, Frederick, (1848), op.cit p. 105

(20) Karl Marx and Engels, Frederick, **Basic Writings on Politics and Philosophy**, L.C. Feuer (ed.), (London, 1959), p. 29

(21) Martin Albrow, **Bureacracy**, (London, 1970) p. 70

London demonstration of solidarity with the Paris Commune

แท้จริงต่อคอมมูนที่มีรูปการปกครองตนเอง⁽²²⁾ มาร์กซได้อาศัยประสบการณ์จากชุมชนคอมมูนปารีสเป็นแบบอย่างโดยเสนอให้.

1) ยกเลิกกองพันประจำการ และมีทหารบ้านของประชาชนเข้าทำการแทนที่ ทหารบ้านต้องไม่แยกขาดต่างหาก หรือต่อสู้คัดค้านประชาชน.

2) ข้าราชการต้องไม่ได้รับอภิสิทธิ์พิเศษใด ๆ ในทางวัตถุ รายได้เท่าเทียมกับคนงานฝีมือ.

3) ให้มีการยุติการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ระหว่างฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของระบบทุนนิยม.⁽²³⁾

แน่นอน มาร์กซได้วางจุดหนักไว้ที่ประชาธิปไตยแบบเสมอภาค (ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ไม่ใช่แบบทุนนิยม) นี้ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างแจ่มชัดทั้งหมด คราปใดที่ชนชั้นต่าง ๆ ยังดำรงอยู่ แม้ในรัฐสมัยใหม่ที่เป็นของชนชั้นคนงาน ด้วยเหตุนี้ มาร์กซจึงได้ตั้งข้อสังเกตว่าการยุบเลิกรัฐมีความหมายเพียงประการเดียวต่อชาวคอมมิวนิสต์ ในฐานะที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งจำเป็นต่อการสิ้นสุดทางชนชั้นทั้งปวง โดยมีความจำเป็นในการจัดตั้งกำลัง

อำนาจของชนชั้นหนึ่งไปปราบปรามอีกชนชั้นหนึ่งหมดสิ้นไปแล้ว.⁽²⁴⁾

อาจกล่าวได้ว่า ในส่วนที่นำเสนอมาทั้งหมดข้างต้นเกี่ยวกับหลักการทั่วไปแห่งระบบสังคมนิยมนั้น เป็นแนวคิดแบบมาร์กซ์คลาสสิกหรือเป็นการคาดการณ์ในลักษณะทั่วไปของมาร์กซ์ ซึ่งปัจจุบันเวลาได้ล่วงเลยไปกว่า 100 ปีแล้ว แนวความคิดนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์และปฏิบัติในบางส่วนบางประเทศของระบบทุนนิยมโลกนี้ และได้เกิดปัญหาขึ้น (คือ สังคมระยะผ่าน ซึ่งจะกล่าวถึงข้างหน้า) แม้ในปัจจุบัน เราจะได้รับรู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ มากขึ้น เราก็ไม่สามารถสร้างแบบพิมพ์เขียวของอนาคตขึ้นมาได้ หากแต่สิ่งที่เราทำได้ก็คือ การรับรู้ในสิ่งที่ผิดพลาดและไม่กระทำสิ่งนั้น หรือกล่าวว่าแม้เราจะไม่มีภาพของสังคมนิยมที่ชัดเจนไปกว่านี้ แต่เรามีภาพที่ชัดเจนของสิ่งที่ไม่อาจเรียกว่าสังคมนิยม อันได้มาจากบทเรียนในอดีต.

แบบของสังคมนิยมที่เราจะเสนอนี้เป็นรูปแบบของสังคมนิยมที่ได้โผล่พ้นจากการโค่นล้มระบบทุนนิยม และแบบของสังคมนิยมนี้ต้องเป็นทางเลือกที่มีเสน่ห์ทั้งต่อคนงานในระบบทุนนิยม และคนงานในรัฐคนงานที่ถูกแปรเป็นรัฐการ ซึ่งมีได้มี

(22) Karl Marx, "The Civil War in France", *Selected Works* (Moscow, 1969), p. 221

(23) *Ibid.*, p. 220-222

(24) Quoted by Marx in 1850 in a book review on the abolition of the state, cited in Draper, "Karl, Marx and the Dictatorship of the Proletariat" *New Politics*, (1962), p. 263

ส่วนใดที่ร่วมกันกับสังคมนิยมที่แท้จริง ซึ่งนั่นก็คือ สังคมไร้ชนชั้น สังคมที่ผู้ผลิตมีการร่วมกันอย่างเสรี⁽²⁵⁾ ซึ่งแบบของสังคมนิยมนี้ เขาได้เสนอว่าเป็นการง่ายกว่าสำหรับชาวลาตินอเมริกาซึ่งที่ปฏิวัติที่ระบุโดยพื้นฐานว่าสังคมนิยมนั้นมิใช่อะไรบ้าง.

สังคมนิยมไม่เป็นและไม่สามารถเป็นสังคมที่ยังคงรักษาระดับ หรือกระทั่งเพิ่มมากขึ้นอย่างหิวหาของความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ ในการบริโภค สินค้า การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ข่าวสาร และตำแหน่งในอำนาจทางการเมืองและทางสังคม.

สังคมนิยมไม่สามารถจะเป็นสังคมแบบที่ การตัดสินใจเกี่ยวกับความเร่งด่วนทางสังคม และแนวโน้มทั่วไปของการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ตกอยู่ในกำมือของคนกลุ่มน้อยแทนที่จะตกอยู่กับจำนวนประชาชนอันมหาศาล ภายหลังจากที่ได้ถกเถียงอย่างเป็นประชาธิปไตยในข้อเสนอต่าง ๆ และทางออก.

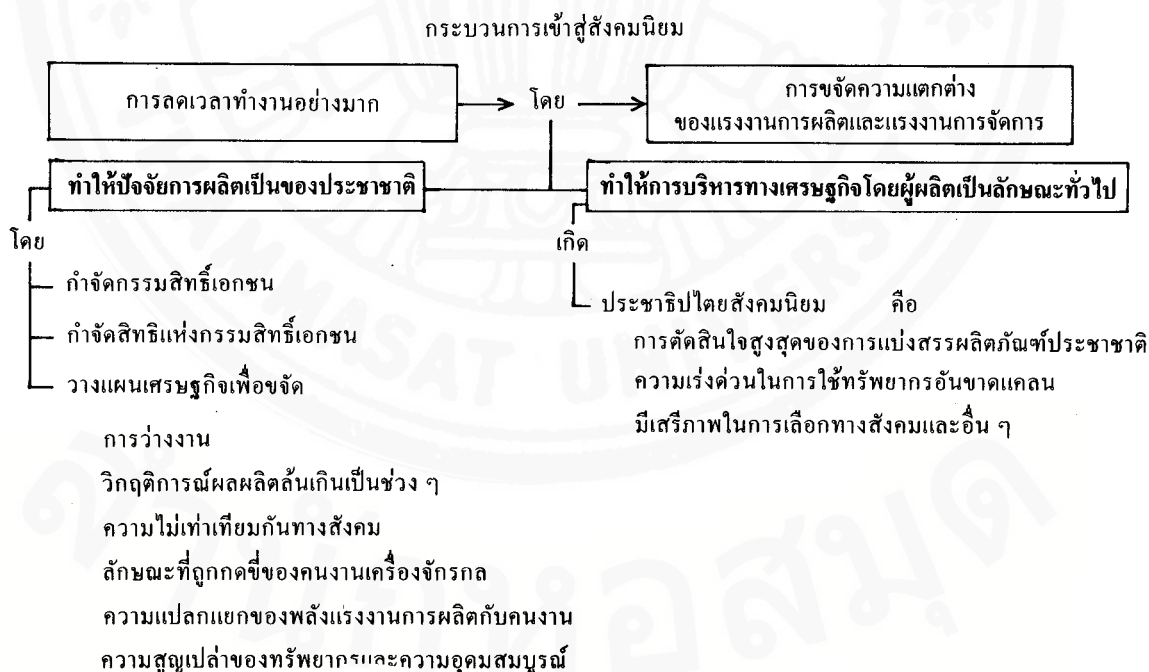
สังคมนิยมไม่สามารถเป็นสังคมแบบที่ การผลิตเพื่อสินค้า และเงินตรายังคงมีอิทธิพลอย่างเด็ดขาดต่อส่วนข้างมากของพฤติกรรมของปัจเจกและของกลุ่ม กับผลที่ติดตามมาทั้งหมดที่ต่อเนื่องมาจากการนั้น.

สังคมนิยมมิได้เป็น และไม่สามารถเป็นสังคมแบบที่

โอกาสแห่งการตีพิมพ์งานวรรณคดี สร้างสรรค์ศิลปะ พัฒนางานวิจัยทางวิทยาศาสตร์อย่างอิสระ และ ใช้เสรีภาพแห่งประชากรในลักษณะทั่วไป ได้ถูกรัดครั้นมากกว่า และมิได้มากกว่าอย่างเปรียบเทียบมิได้กับสังคมนิยมภายใต้ประชาธิปไตยแบบกระฎุมพี.

สังคมนิยมมิได้เป็นและไม่สามารถเป็นสังคมแบบที่การกดขี่ที่กระทำต่อปัจเจกชนได้เปี่ยมลงไป จากปทัสถานทางสังคมที่สถาปนาขึ้น มีลักษณะที่หยาบช้าทารุณกว่าภายใต้ระบบทุนนิยมที่พัฒนาแล้ว.⁽²⁶⁾

ส่วนภาพในลักษณะเชิงบวก หรือ ภาพที่ให้อารมณ์เยือกของสังคมนิยมนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์แบบสังคมนิยม กำเนิดขึ้นโดยการโค่นล้มระบบทุนนิยมโดยผ่านเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ เพื่อที่จะ หนึ่ง ทำลาย กลไก เครื่องมือแห่งรัฐของพวกกระฎุมพี และ สอง ปลดอาวุธ และเลิกการขูดรีดของชนชั้นนายทุนอำนาจทางการเมืองนั้นมาโดยการลงประชามติทั่วไป และต้องมีพรรคการเมืองหลายพรรค ที่ทำให้ อุดมการณ์และชีวิตทางวัฒนธรรมมีลักษณะหลากหลาย โดยผ่านประชามติทั่วไป เพื่อสร้างอิสรียสิทธิ์ทางการเมือง เพื่อเข้าสู่สภาองค์กรสหของแรงงาน และสภาประชาชน.⁽²⁷⁾

ที่มา : Ernest Mandel, *Marxism Revolutionary Today*, p. 232 - 3

(25) Ernest Mandel, *Revolutionary Marxism Today*, op.cit., p. 323

(26) Ernest Mandel, *Trotsky : A Study in the Dynamic of His Thought*, (New Left Books, 1979), p. 122

(27) Ernest Mandel, *Marxism Revolutionary Today*, p. 232-3

บทส่งท้าย

บทความนี้มีชื่อเต็มคือ **บททดลองเสนอ: สังคมนิยมในเอเชียเชิงทฤษฎี** ซึ่งได้เสนอต่อที่สัมมนาการประชุมวิชาการเมือง ที่มีชื่อว่า “การเคลื่อนไหวทางสังคม” อันเป็นการจัดในโอกาสครบรอบ 100 ปีแห่งอัญมณของมาร์กซ์เช่นเดียวกัน แต่บทความนี้มีความยาวมาก (94 หน้า) ซึ่งผู้เขียนไม่สามารถลดทอนลงให้ได้จำนวนหน้าตามที่บก.วารสารธรรมศาสตร์ต้องการได้จึงขอเสนอต่อท่านผู้อ่านเพียงตอนแรกของบทความเต็มเท่านั้น⁽²⁸⁾ และผู้เขียนขอเพิ่มเติมเค้าโครงของบทความให้ท่านผู้อ่านได้เข้าใจ เพื่อที่ว่าท่านที่สนใจจะได้ติดตามค้นหา และแลกเปลี่ยนถกเถียงกันต่อไป

ในบทความของผู้เขียน ได้กำหนดโครงสร้างเป็นสองตอนคือ

1. ทฤษฎีว่าด้วยสังคมนิยม
2. สังคมระยะผ่านกับประเทศที่เกิดการปฏิวัติสังคมนิยมในเอเชีย

ในตอนแรก (ซึ่งได้นำเสนอต่อจาก อารัมภกถา) ผู้เขียนต้องการเสนอว่าสังคมนิยมมิใช่พิมพ์เขียว (สูตรสำเร็จ) ที่ประวัติศาสตร์ต้องปรับตัวเข้าไปหาตรงกันข้าม สังคมนิยมเป็นปฏิกิริยา (anti - thesis) ของสังคมเก่าที่มนุษย์ผู้สร้างประวัติศาสตร์ได้อาศัยอยู่ และปัจจุบัน (ศตวรรษที่ 20) ระบบทุนนิยมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมหัศจรรย์ จากทุนนิยมในศตวรรษที่ 16 ซึ่งเราเรียกขานกันว่า **ทุนนิยมโลก** ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเข้าใจความหมายของคำ ๆ นี้

ภายใต้ระบบทุนนิยมที่เรียกขานกันว่า ทุนนิยมโลก เราจะเข้าใจถึงปรากฏการณ์แห่ง การต่อสู้ทางชนชั้น และกำเนิดของ การปฏิวัติสังคมนิยม ว่าก่อกำเนิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งในตอนนี้อยู่ที่ผู้เขียนได้อธิบายทฤษฎีการปฏิวัติการ ที่เป็นการถึงศักยภาพของการปฏิวัติ และขีดจำกัดของการสรรค์สร้างสังคมนิยมตามความหมายดั้งเดิมที่มาร์กซ์ต้องการจะกล่าวถึง ซึ่งนี่เองที่เราเรียกขานกันต่อมาว่า **สังคมระยะผ่าน** (transitional society) อันจะกล่าวถึงโดยละเอียดในตอนที่สอง

หากจะเข้าใจสังคมระยะผ่านให้แจ่มชัด เราต้องรู้ซึ่งถึงหลักการทั่วไปแห่งระบบสังคมนิยมเสียก่อน ว่ามันหมายความว่าอย่างไรไปถึงสิ่งใดทั้งในยุคสมัยของมาร์กซ์ และในยุคสมัยแห่งปัจจุบัน

ในตอนที่สอง เนื้อหาของบทความอาจจะแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ กล่าวคือ ในส่วนแรกเป็นการกล่าวถึงลักษณะทั่วไปแห่งสังคมระยะผ่าน และลักษณะเฉพาะของสังคมระยะผ่านในแต่ละประเทศ ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีได้อยู่แยกขาดจากกัน(ตามที่อาจารย์ปรีชา เข้าใจ) แต่อยู่ในตำแหน่งที่ขยายความให้บังเกิดความเข้าใจถึงลักษณะทั่วไป และลักษณะเฉพาะ และทั้งในระดับสากล และในระดับประเทศเฉพาะ

ในบทความตอนนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอ แนวความคิดเรื่องสังคมระยะผ่าน ว่า มีความสำคัญอย่างไร ทั้งนี้เนื่องมาจาก การคาดการณ์ของมาร์กซ์ที่ว่า การปฏิวัติสังคมนิยมจะเกิดในประเทศที่ทุนนิยมก้าวหน้าที่สุดก่อน มิได้เกิดขึ้น แต่มาเกิดขึ้นในประเทศล้าหลัง (ดูพลังการผลิต) จึงทำให้เราต้องทำความเข้าใจ

(28) ท่านที่สนใจบทความตัวเต็มฉบับ อาจติดต่อผู้เขียนโดยผ่าน บก.วารสารธรรมศาสตร์ได้ (ผู้เขียนมีให้ยืมแต่ไม่มีแจก) และหากมีการแลกเปลี่ยนความเห็นมาด้วย ก็จะเป็นการดียิ่งที่เดียว

กับแนวความคิดนี้ให้กระชังชัด ซึ่งผู้เขียนได้เสนอข้อถกเถียงของ 2 กระแสหลักเกี่ยวกับสังคมนิยมผ่าน ที่ แมคลีแลนได้เสนอไว้ กล่าวคือ กระแสหนึ่งว่า สังคมระยะผ่านเป็นการหวนคืนกลับไปสู่ทุนนิยม เช่นแนวคิดของ บรูโน ริชชี เรียกสังคมระยะผ่านว่า “ลัทธิรวมหมู่แบบขุนนาง” มิโลวาน จิลาส เรียก ข้าราชการแห่งสังคมระยะผ่านว่า “เหลือบฝูงใหม่” (The New Class) โทนี-คลิฟ เรียกว่า ทุนนิยมแห่งรัฐในรัสเซีย และ เบ็ทเทิลไฮม์ เรียกว่า กระฎุมพีแห่งรัฐ เป็นต้น ส่วนกระแสที่สองที่ได้รับแรงจรรโลงใจจากทอคตสกี และบาชีร์ห์ ที่อธิบายว่าเป็นรัฐกษัตริย์ที่ถูกทำให้เสื่อมทรามโดยระบบรัฐการ เป็นต้น

แม้ผู้เขียนจะมีได้บอกว่า เห็นด้วยกับแนวความคิดแบบที่สอง แต่จากบทความ ผู้เขียนใช้แนวคิดนี้ในการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (ซึ่งถ้าได้อ่านก็จะพบ) ซึ่งก็คือ ปัญหาของสังคมระยะผ่าน และกำเนิดของระบบรัฐการในรัสเซีย ผู้เขียนได้อธิบายถึงการมองปัญหาของลินินภายหลังการปฏิวัติรัสเซีย ที่คาดหวังถึงการปฏิวัติที่จะเกิดขึ้นในประเทศเยอรมัน (แต่ทว่าโซคร้าย มันกลับกลายเป็นการปฏิวัติของฮิตเลอร์) ความล้มเหลวของพลังการผลิต, การศึกษา, วัฒนธรรม การแทรกแซงจากจักรวรรดินิยมในสงครามกลางเมือง ปัญหาการเร่งรัดการผลิต การรวมศูนย์อำนาจ อันเป็นจุดกำเนิดของลักษณะอันเฉพาะที่เกิดขึ้นปัญหาเฉพาะนี้ได้ขยายลามใหญ่โตขึ้นกลายมาเป็น ปัญหาที่เรียกว่าระบอบstadalin ที่แยกขาดได้กับระบบรัฐการ อันเป็นลักษณะทั่วไปที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้

ปัญหาที่ตามมาคือ ระบอบstadalin ได้แพร่ขยายไปในขอบเขตสากลได้อย่างไร ผู้เขียนได้อธิบายต่อใน หัวข้อชื่อ ขบวนการคอมมิวนิสต์สากล(โคมินเทอร์น) ซึ่งได้กล่าวถึงกำเนิดพัฒนาการ ทำไมแนวคิดนี้ได้ชนะแนวคิดอื่น ๆ ในทางปฏิบัติ แต่สุดท้ายโคมินเทอร์นได้กลับกลายเป็นปฏิกิริยาที่หน่วงเหนี่ยวการปฏิวัติ และชักนำไปสู่ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างจีน-โซเวียต ที่สืบเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ ผู้เขียนได้แยกขยายความต่อไปเป็น 3 ประเด็น คือ

1. สภาพเศรษฐกิจ - สังคมของจีนก่อนการปฏิวัติ
2. กำเนิดและพัฒนาการของขบวนการคอมมิวนิสต์จีน
3. ความขัดแย้งของจีน และรัสเซีย ซึ่งผู้เขียนได้ชี้ลง

ไปถึงรากฐานของปัญหาแห่งความขัดแย้งคือ ยุทธศาสตร์ แห่งการสร้างพรรคสังคมนิยมภายในประเทศเดียว ที่ชักนำไปสู่ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่ตามมา ซึ่งหนทางแก้ไขตามที่ทอคตสกีเสนอคือ ยุทธศาสตร์ แห่งการปฏิวัติถาวร

ก่อนจะจากประเด็นนี้ไป ผู้เขียนได้เห็นแนบแนมเห็นว่า เป็นนักสังคมนิยมเพื่อฝันที่ต้องการสร้างสังคมนิยมบนพลังการผลิตแบบชาวนา ซึ่งต้องการหาคนแลกเปลี่ยนด้วยอย่างมาก จากนั้นก็เข้าสู่ ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนาม ผู้เขียนได้แยกเป็นการมองปัญหาของ การปฏิวัติของสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม (เวียดนามเหนือ) และการปฏิวัติของแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติของสาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้) โดยดูรูปการณ์เฉพาะแห่งการปฏิวัติทั้ง 2 และอุปสรรคแห่งการสร้างพรรคสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งโดยสรุปผู้เขียนได้แยกสาเหตุเกิดจากการปราบปรามลักษณะการต่อสู้ทางการเมืองของฝรั่งเศสที่ยึดเวียดนามเป็นอาณานิคมตามติดด้วย การยึดครองของอเมริกาที่ปราบปรามการต่อสู้ที่ดำเนินตามกฎหมาย สุดท้ายการต่อสู้ต้องปิดลับ ทำให้ระบบรัฐการแข็งตัว ปัญหาหลังการผลิตที่ถูกทำลายในสงครามเวียดนาม (กับสหรัฐอเมริกา) และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาและจีน อันเป็นด้านยุทธศาสตร์ทางทหาร ที่อาจสาวไปถึงสาเหตุก็คือ ยุทธศาสตร์การสร้างพรรคสังคมนิยมในประเทศเดียวกันนั้นเอง

ในด้านที่เกี่ยวข้องกับขบวนการคอมมิวนิสต์กัมพูชา ผู้เขียนได้อธิบายถึงการรับเอาอิทธิพลความคิดแบบระบอบstadalin เข้ามาใช้ และประกอบกับลัทธิเหมามาเป็นสรณะ แห่งการปฏิวัติ กัมพูชา มีการกล่าวถึงสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมก่อนการปฏิวัติ ซึ่งอิงกับประวัติศาสตร์ของการต่อสู้กับฝรั่งเศส, อเมริกา ต่อมาผู้เขียนได้อธิบายถึง พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับการกิจการสร้างสังคมนิยม บทพิสูจน์ความล้มเหลว ซึ่งอธิบายถึงรากฐานความคิด - ทฤษฎีของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา การกวาดต้อนผู้คนออกสู่ชนบท การยื่นหัตถ์สร้างสรรค์สังคมนิยมบนลำแข้ง(ที่แสนจะลึบเรียว) จนกระทั่งมาสู่การกวาดล้างในกัมพูชา ที่บุคคลที่คิดเห็นแตกต่างจากผู้กุมอำนาจ ถูกสังหารอย่างเหี้ยมโหดปราศจากความปรานี อันเป็นความล้มเหลวที่สมบูรณ์แบบที่สุด ซึ่งทำให้ผู้เขียนอดสงสัยไม่ได้ต่อผู้นิยมเหมาและพอลพต (กลุ่มผู้นิยมจีน) ที่พยายามปิดตาไม่มองข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น แต่ผู้เขียนก็ไม่ได้บอกว่า การรุกรานจากภายนอกนั้นถูกต้อง เพราะเป็นประเด็นที่ใหญ่เกินกว่าบทความเล็ก ๆ ของผู้เขียนจะบรรจุลงไปได้ บทความจึงจบลงด้วยประเด็นทั้งหลายทั้งปวงดังได้กล่าวมาแล้ว

กองทุน
อนุสรณ์ผู้ประศาสน์การ
ปรีดี พนมยงค์

เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ผู้ประศาสน์การ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์และสมาคมธรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดตั้ง กองทุน
อนุสรณ์ผู้ประศาสน์การ ปรีดี พนมยงค์ ขึ้น ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์ในการจัดตั้ง
อนุสรณ์สถาน ซึ่งจะใช้เป็นห้องสมุด ห้องประชุม และพิพิธภัณฑสถานของท่าน
ผู้ประศาสน์การแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเพื่อสนับสนุนการศึกษา
และการค้นคว้าทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตลอดจนวิชาการ
ด้านต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขอชวนเชิญศิษย์เก่าและผู้มีจิตศรัทธาทั้ง
หลายช่วยบริจาคทุนทรัพย์เพื่อสมทบทุนในกิจกรรมนี้โดยทั่วหน้ากัน

ใบแจ้งความจำนงบริจาคเงิน
เพื่อสมทบกองทุนอนุสรณ์ผู้ประศาสน์การ
ปรีดี พนมยงค์

ข้าพเจ้า.....

สถานที่ติดต่อ.....

โทรศัพท์.....ประสงค์จะบริจาคเงินเพื่อสมทบกองทุนอนุสรณ์ผู้ประศาสน์

การ ปรีดี พนมยงค์ จำนวน.....บาท (.....

.....)

☐ ข้าพเจ้าได้ส่งเช็ค ชิดคร่อม ของธนาคาร.....

สาขา.....เลขที่.....จำนวน.....บาท

(.....) ส่งจ่าย "มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" มา

พร้อมนี้ด้วยแล้ว

☐ โปรดติดต่อกับข้าพเจ้า ตามที่อยู่ข้างต้น

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

ลงชื่อ.....

ผู้ประสงค์บริจาคทุน

วันที่...../...../.....

- หมายเหตุ ๑. เงินที่ท่านบริจาคนี้นสามารถไปหักในการคำนวณภาษีเงินได้
ประจำปีได้
๒. โปรดส่งใบแจ้งความจำนงไปทางไปรษณีย์ ที่ ผู้อำนวยการ
การกองคลัง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์
กทม. ๑๐๒๐๐